

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ
ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ
О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО

КАФЕДРА
ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

**ІСТОРІЯ РОСІЇ ДОБИ
СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ І РАНЬОГО
НОВОГО ЧАСУ**

Освітній ступінь
Галузь знань
Спеціальність
Освітньо-професійна програма
Кількість кредитів
Рік підготовки, семестр
Компонент освітньо-професійної програми

Дні занять
Мова викладання
Консультації

Викладач

Контакти

бакалавр

01 Освіта/Педагогіка

014. Середня освіта (історія)

Середня освіта (історія)

2,5

3 рік, I семестр

Додаткові навчальні дисципліни, які вивчаються
понад обсяги, визначені навчальним планом
згідно з розкладом

українська

Понеділок 13.00 (304 кабінет, з можливістю
дистанційної роботи на платформах ZOOM та
Google-class).

доктор історичних наук, професор

Ячменіхін Костянтин Михайлович

E-mail: Kostas48@ukr.net

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Навчальний курс «Історія Росії доби середньовіччя і раннього нового часу» розрахований на студентів закладів вищої освіти історичних спеціальностей з урахуванням наявності у них базового рівня знань (середньої освіти), які навчаються за освітньо-професійними програмами підготовки бакалавра. Він побудований відповідно до вимог Європейської Кредитно-Трансферної системи (ECTS).

Курс «Історія Росії доби середньовіччя і раннього нового часу» для студентів III курсу розрахований на I-й семестр, передбачає 20 лекційних, 14 практичних години, а також 56 годин самостійної роботи. Зміст курсу поділяється на три змістові модулі.

Мета викладання:

- ✓ Ознайомлення з основними завданнями, джерелами та літературою курсу «Історія Росії доби Середньовіччя і Раннього нового часу»;
- ✓ Закріплення та поглиблення здобутих у середніх навчальних закладах знань про історичний розвиток територій, які входять до складу сучасної Російської Федерації;
- ✓ Оволодіння практичними навичками роботи з історичними джерелами і науковою літературою;

- ✓ Пробудження, розвиток і поглиблення інтересу до історії сусідніх народів; виховання любові та поваги до творів російської літератури, традицій історичного минулого;
- ✓ Формування умінь критично аналізувати отриману з різних джерел інформацію, самостійно трактувати її, застосовувати набуті знання з історії для орієнтації в громадсько-політичному житті та оцінки суспільних явищ і подій.

ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ І РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі певної професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів.

Загальні компетентності:

- **ЗК1. Компетентність у галузі науки** – свідоме використання студентами пізнавальних здібностей для набуття, застосування, управління знаннями.
- **ЗК2. Мовна і комунікативна компетентність** – використання мови як засобу для усної та письмової комунікації, обміну знаннями, ідеями, емоціями, наполегливість, уміння відповідати за себе, приймати відповідальні рішення, відстоювати власну точку зору, уміння співпрацювати.
- **ЗК3. ІКТ компетентність** – впевнене і критичне використання технологій інформаційного суспільства для роботи та спілкування, сукупність знань, умінь і навичок виконання різних видів інформаційної діяльності і ціннісне ставлення до цієї діяльності.
- **ЗК4. Соціальна компетентність** – здатність обмінюватися інформацією, спілкуватися, встановлювати і підтримувати соціальні зв'язки, здатність до співпраці, розв'язання проблем, взаєморозуміння.
- **ЗК5. Особистісна компетентність** – це інтегративне утворення, що включає систему цінностей, пов'язаних із саморозвитком та самовдосконаленням у професійній діяльності, обізнаність у власних сильних і слабких сторонах, здатність до самоаналізу, ідентифікації і розвитку індивідуальних позитивних якостей.
- **ЗК7. Практична компетентність** – здатність застосовувати на практиці знання та дослідницькі вміння, готовність до прийняття самостійних рішень, відповідальність за результати діяльності.

Фахові компетентності:

- **ФК1. Історична** – знання змісту та методології фундаментальних і спеціальних історичних дисциплін.
- **ФК2. Хронологічна** – здатність орієнтуватися в історичному часі, застосовувати періодизацію як способу пізнання історичного процесу.
- **ФК3. Просторова** – здатність студентів орієнтуватися в історичному просторі.
- **ФК4. Інформаційно-мовленнєва** – ефективно й грамотно працювати з різними джерелами історичної інформації та будувати усні та письмові висловлення щодо історичних фактів, історичних постатей та історичної теорії.
- **ФК5. Логічна** – здатність визначати та застосовувати теоретичні поняття, положення, концепції для аналізу й пояснення історичних фактів, явищ, процесів.
- **ФК6. Дослідницька** – здатність використовувати науковий інструментарій для теоретичних та експериментальних досліджень у навчальній, практичній і професійній діяльності.
- **ФК7. Інформаційна** – працювати з різними джерелами інформації, аналізувати, синтезувати, узагальнювати та використовувати її для навчання.
- **ФК8. Практична** – готовність до самостійної роботи та самовдосконалення, здатність застосовувати накопичені теоретичні знання на практиці, готовність до організації краєзнавчих студій у професійній діяльності.

- **ФК9. Аксиологічна компетенція** – здатність студентів формулювати оцінки та версії історичного руху й розвитку.
- **ФК10. Науково-методична компетентність** – здатність до застосування системи педагогічних, психологічних, предметних знань та професійно-методичних умінь, які базуються на знаннях дидактики.

Результати навчання

Студент виявляє знання і розуміння

- **ПРН1.** Змісту фундаментальних і спеціальних історичних дисциплін.
- **ПРН2.** Основних історичних процесів і подій давньої, середньовічної, ранньомодерної, нової, новітньої історії України та всесвітньої історії у їх порівнянні та взаємозв'язку.
- **ПРН3.** Комплексу наскрізних, загальних та окремих понять предметів освітньої галузі. Предмету та методології історії, інших суспільних та гуманітарних дисциплін.
- **ПРН4.** Історичної періодизації, як способу пізнання історичного процесу.
- **ПРН5.** Історіографії для аналізу сучасних наукових дискусій з проблем вітчизняної і всесвітньої історії та визначення напрямів перспективних досліджень з інших галузей наукового пізнання.
- **ПРН7.** Об'єктивних закономірностей, які відносяться до процесів накопичення та збереження соціальної інформації.
- **ПРН9.** Методологічних принципів аналізу культурних явищ у світовому цивілізаційному просторі.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Теми	Кількість годин, відведених на:			
	Лекції	Семинарські та практичні Заняття	Самостійну роботу	
			Підготовка до семінарських занять	Самостійне опрацювання програмних питань
Змістовий модуль 1. Давньоруська держава та руські землі у період роздробленості (IX – XIII ст.)				
Руські землі та князівства у XII – XIII ст. Удільна Русь	2			
Монголо-татарська навала на Русь	2	4	4	
Змістовий модуль 2. Початок політичної централізації Русі				
Об'єднання руських земель і утворення Московської держави (XIV – початок XVI ст.)	4	2	2	16
Руська культура середини XIII – XV ст.	2			
Соціально-економічний розвиток Росії у	2	2	2	16

першій половині XVI ст.				
Змістовий модуль 3. Росія на початку Нового часу – XVII ст.				
Росія у XVII ст. Романови	2	4	4	18
Реформи православної церкви. Розкол	2			
Еволюція органів влади у XVII ст. Формування елементів абсолютизму	2	2	6	
Культура і побут Росії XVII ст.	2		2	20
Усього годин	20	14	20	70

Тематика практичних занять.

Заняття 1.

Суспільство східних слов'ян в епоху раннього середньовіччя (2 год.)

План

1. Давньоруське суспільство в XI – XII ст. Адміністративна структура і органи влади.
2. Князь і дружина.
3. Соціальна структура в XI – XII ст.: духовенство, населення міст, холопство.
4. Сільська община раннього Середньовіччя.

Заняття 2.

Два шляхи розвитку російського суспільства в XIV – XV ст. (2 год.)

План

1. Суспільство Північно-Східної Русі в XIV – XV ст.
2. Новгород і Псков у XIV – XV ст.
3. Культура Давньої Русі в в XIII – XV ст.

Заняття 3.

Російське суспільство перед Смутою (2 год.)

План

1. Структура російського суспільства перед Смутою.
2. Російська культура кінця XIV – XVI ст.
3. Держава та церква.

Заняття 4–5.

Соціально-економічний розвиток Росії в XVII ст. (4 год.)

План

1. Криза землеробства та її затяжний характер.
2. Фінансова система і податкова політика.
3. Феодальне землеволодіння та господарство.
4. Соціальні відносини і політика держави.
5. Неземлеробська сфера господарського життя.

Заняття 6.

Церква і держава в XVII ст. (2 год.)

План

1. Заснування патріаршества. Патріарх Філарет.
2. Патріарх Нікон. Початок церковної реформи.
3. «Справа» патріарха Нікона. Церковний собор 1666 –1667 рр. Розкол Руської православної церкви. Старообрядство.

Заняття 7.

Російська культура в XVII ст. (2 год.)

План

1. Школа та освіта. Книжкова справа. Наукові знання.
2. Суспільна думка. Література.
3. Архітектура та живопис.
4. Повсякденне життя людей.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Зимин А.А. Опричнина Ивана Грозного. – М., 1964.
2. Зимин А.А. Реформы Ивана Грозного. – М., 1980.
3. Альшиц Д.Н. Начало самодержавия в России. – Л., 1988.
4. Андреев А.Р. История власти в России. Великие князья, цари, императоры, их двор, политическая иерархия IX – XX вв. – М., 2003.
5. Буганов В.И. Мир истории: Россия в XVII столетии. – М., 1989.
6. Горский А.А. Московско-ордынский конфликт начала 80-х годов XIV века //Отечественная история.– 1998. – № 4. – С.15-24.
7. Горский А.А. О времени и обстоятельствах освобождения Москвы от власти Орды /Вопросы истории. – 1997. – № 5. – С. 21-37.
8. Греков Б.Д. Киевская Русь. – М., 1953.
9. Греков И.Б. Восточная Европа и упадок Золотой Орды (на рубеже XIV-XV вв.). – М., 1975.
10. Гумилев Л.Н. Древняя Русь и Великая степь. – М., 1993.
11. Гумилев Л.Н. От Руси к России. – М., 2002.
12. Данилевский И.Н. Древняя Русь глазами современников и потомков (IX-XII вв.): Курс лекций: Учебное пособие для студентов вузов. – М., 1998.
13. Даркеевич В.П. Единство и многообразие древнерусской культуры (конец X-XIII вв.) //Вопросы истории. – 1997. – № 4. – С. 36-52.
14. Егоров Е.Л. Золотая Орда: Мифы и реальность. – М., 1990.
15. Записки о русском посольстве в Китай (1692-1695). – М., 1967.
16. Захаревич А. В. История Отечества [Текст] : учеб. для студ. УСПО / А. В. Захаревич. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Дашков и Ко, 2010. – 776с.
17. Зимин А.А. Россия на рубеже XV – XVI столетий (Очерки социально-политической истории). – М., 1982.
18. Зимин А.А., Хорошкевич А.Л. Россия времен Ивана Грозного. –М., 1982.
19. Зонтиков. Н.А. Иван Сусанин: легенды и действительность //Вопросы истории. – 1994. – № 11. – С. 21-30.
20. Иванов В.В. О родоначальнике Русской Америки //Вопросы истории. – 1993. – № 11-12.
21. История России [Текст] : С древнейших времен до конца XVII века: Учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. "История". для пед. вузов России / Отв. ред. А.Н. Сахаров, А.П. Новосельцев. – М. : АСТ, 1997. – 576с.
22. История России с древнейших времен до наших дней [Текст] : учеб. Т. 1 / ред. А.Н. Сахаров. – М. : Проспект, 2009. – 544с.
23. История России с древнейших времен до наших дней [Текст] : учеб. Т. 2 / ред. А.Н. Сахаров. – М. : Проспект, 2010. – 720с.
24. История России. [Текст] : Учебник для вузов. / А. С. Орлов, В. А. Георгиев, Н. Г. Георгиева, Т. А. Сивохина. – М. : "Проспект", 2004. – 520с.
25. Кизиветтер А.А. К истории крестьянских движений /Вопросы истории. – 1994. – №1. – С. 145-168.
26. Ключевский В.О. Курс русской истории: Сочинения: В 9 т. – М., 1987. Т.1.П
27. Кобрин В.Б. Власть и собственность в средневековой России (XV-XVI). – М.,1985.

28. Кожанихин Г.К. О России в царствование Алексея Михайловича. – М., 2000.
29. Костомаров Н.И. Смутное время Московского государства. – М., 1994.
30. Лурье Ф.М. Политический сыск в России. 1649-1912. – М., 2006.
31. Морозова Л.Е. Смутное время в России. – М., 1990.
32. Очерки истории культуры XII-XV вв. Ч. 1-2. М., 1969.
33. Очерки русской культуры XVI века. Ч. 1-2. М., 1977.
34. Очерки русской культуры XVII века. Ч. 1-2. М., 1979.
35. Платонов С.Ф. Очерки русской смуты. – М., 1992.
36. Политическая история Российского государства [Текст] : Учебник для студ. вузов / Ш. М. Мунчаев, В. М. Устинов, А. А. Чернобаев, д. и ; Под ред. Ш.М.Мунчаева. – М. : Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. – 487с.
37. Пушкирев С.Г. Обзор русской истории. – М., 1995.
38. Россия [Текст] : Энциклопедический справочник / Под ред. А.П.Горкина и др. – М. : Дрофа, 1998. – 592с.
39. Россия и мир: Учебная книга по истории. – М., 1994.
40. Сахаров А.М. Образование и развитие российского государства в XIV – XVIII веках. М., 1969.
41. Скрынников Р.Г. Борис Годунов. – М., 1978.
42. Скрынников Р.Г. Государство и церковь на Руси. XIV – XVI вв. – М., 1991.
43. Скрынников Р.Г. Иван Грозный. – М., 1975.
44. Скрынников Р.Г. Самозванцы в России в начале XVII века. Григорий Отрепьев. – Новосибирск, 1990
45. Черепнин Л.В. Земские соборы Российского государства в XVI-XVII вв. – М., 1978.
46. Юзефович Л.А. «Как в посольских обычаях ведется...» Русский посольский обычай конца XV – нач. XVII. – М., 1988.
47. Шапошник В. В. Придворная борьба в Русском государстве 30-х годов XVI века. – СПб, Наука, 2020. – 296 с.
48. Лукин П.В. Вопросы истории смертной казни в России // Очерки истории уголовно-исполнительной системы. – М., 2019
49. Лисейцев Д.В. Лишение свободы в России XV-XVIII вв.: общие вопросы // Очерки истории уголовно-исполнительной системы. – М., 2019.
50. Андрейчева М. Ю. Образы иноверцев в Повести временных лет. — СПб.: Нестор-История, 2019. — 184 с.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

Історичні сайти

1. «Всемирная история»: <http://historic.ru/>
2. «Всемирная история»: <http://www.world-history.ru/>
3. «Всемирная энциклопедия искусства»: <http://artprojekt.ru/>
4. «Новый Геродот» – общеисторический форум: <http://ww.gerodot.ru/>
5. «Хронос: всемирная история в интернете»: <http://www.hrono.ru>
6. «Энциклопедия искусств»: <http://artyx.ru>

Електронні бібліотеки

1. «Библиотека Гумер – гуманитарные науки»: <http://www.gumer.info/>
2. «Библиотека электронных ресурсов исторического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова» – сайт історичного факультету Московського державного університету, розділ електронної бібліотеки історичної літератури та першоджерел: <http://www.hist.msu.ru/ER/index.html>
3. «Публичная библиотека. Портал создателей электронных книг, авторов произведений и переводов»: <http://publ.lib.ru/publib.html>
4. «Российский мемуарий»: http://elcocheingles.com/Memories/memo_list.htm
5. Библиотека порталау «Миф.Ру»: <http://mith.ru/alb/lib/lib.htm>
6. Библиотека сайту «Всемирная история»: <http://historic.ru/books/index.shtml>

7. Електронна бібліотека і колекція посилань на повні тексти історичних документів та книг (керується Санкт-Петербурзьким державним університетом): <http://janaberestova.narod.ru/resources.html>

ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Передреквізити курсу

Для освоєння змісту навчального курсу необхідно засвоїти навчальний матеріал з історії східних слов'ян від найдавніших часів до початку IX століття.

Постреквізити курсу

Після вивчення дисципліни силабусу отримані студентом знання, вміння та навички будуть необхідні для засвоєння навчального матеріалу з курсу «Історія Росії нового та новітнього часу», «Історія міжнародних відносин», «Історія держави і права» та інших навчальних курсів.

Студент повинен знати:

- ✓ Хронологію та періодизацію історії Росії доби Середньовіччя і раннього Нового часу, основні джерела;
- ✓ Фактичний матеріал з курсу;
- ✓ Роль і місце Росії у світовій історії, особливості російського історичного процесу;
- ✓ Основні поняття та історичні терміни зазначеного періоду.
- ✓ Головні тенденції політичного, соціально-економічного та культурного розвитку Росії доби середньовіччя та раннього Нового часу.

Студент повинен вміти:

- ✓ Володіти історичними поняттями і термінами;
- ✓ Вміти встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями та явищами;
- ✓ Орієнтуватися в історичній карті;
- ✓ Виділяти спільне та особливе у розвитку давньоруських князів
- ✓ Аналізувати роль держави в організації соціальних та економічних процесів Середньовічної Росії;
- ✓ Аналізувати особливості прояву головних факторів всесвітнього історичного процесу в історії Росії XII – XVII ст.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацювати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальний графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 (<https://drive.google.com/file/d/1YOj2QK3xW-03evO8Tkg1o3ZKUAbBL-VH/view>)). У процесі навчання забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

Розподіл балів

АУДИТОРНА РОБОТА			САМОСТІЙНА РОБОТА	РАЗОМ
Семінарські заняття	Лекційна частина	Модульний контроль		

ЗМ 1	ЗМ 2	ЗМ 3	25 балів	12 балів	14 балів	100 балів
14	14	21				
49 балів						